

УДК 336:338.47

DOI: 10.33813/2224-1213.22.2020.6

Пораденко Олена Сергіївна,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Тернопільський національний економічний університет
<http://orcid.org/0000-0003-0659-0737>
Olenakaras1@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

Метою статті є оцінка світового досвіду участі ТНК в інвестиційних процесах держави. Охарактеризовані інструменти впливу держави на діяльність ТНК. Наведено, що правове регулювання діяльності ТНК неможливе без звернення до міжнародно-правових джерел регулювання прямих іноземних інвестицій. **Методологія дослідження** полягає у використанні сукупності методів: експертних оцінок, порівняльного і системного аналізу. Зазначений методологічний підхід дав змогу проаналізувати слабкі та сильні сторони взаємодії держави та ТНК та через них обґрунтувати використання певної стратегії. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає у визначенні ролі ТНК у світовій економіці і політиці країн, наведені, зокрема, позитивні і негативні наслідки їх діяльності і те, що виникнення таких міжнародних корпорацій є закономірним кроком у розвитку міжнародної економіки та необхідним етапом сучасної реорганізації і розвитку економіки країни. **Висновки.** В умовах сучасного етапу розвитку економіки необхідний державний вплив для підтримки та перерозподілу інвестиційних потоків у високотехнологічні сектори, пов'язані з розвитком галузей, що дозволить підвищити довгострокову міжнародну конкурентоспроможність ТНК на ринках галузей глобальної економіки.

Ключові слова: *транснаціональна компанія, інвестиції, інвестиційна діяльність, міжнародно-правове регулювання.*

Пораденко Елена Сергеевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики, Тернопольский Национальный экономический университет

Особенности взаимодействия государства и транснациональных компаний

Целью статьи является оценка мирового опыта участия ТНК в инвестиционных процессах государства. Охарактеризованы инструменты влияния государства на деятельность ТНК. Показано, что правовое регулирование деятельности ТНК

невозможно без обращения к международно-правовым источникам регулирования прямых иностранных инвестиций. **Методология исследования** заключается в использовании совокупности методов: экспертных оценок, сравнительного и системного анализа. Указанный методологический подход позволил проанализировать слабые и сильные стороны взаимодействия государства и ТНК и через них обосновать использование определенной стратегии. **Научная новизна** полученных результатов заключается в определении роли ТНК в мировой экономике и политике стран, приведенные в частности положительные и отрицательные последствия их деятельности и то, что возникновение таких международных корпораций является закономерным шагом в развитии международной экономики и является необходимым этапом современной реорганизации и развития экономики страны. **Выводы.** В условиях современного этапа развития экономики необходимо государственное влияние для поддержания и перераспределения инвестиционных потоков в высокотехнологичные сектора, связанные с развитием отраслей, что позволит повысить долгосрочную международную конкурентоспособность ТНК на рынках отраслей глобальной экономики.

Ключевые слова: транснациональная компания, инвестиции, инвестиционная деятельность, международно-правовое регулирование.

Poradenko Olena,

*Ph.D., Associate Professor of the Department
of international economy Ternopil National Economic University*

Features of interaction of the state and transnational companies

The purpose of the article is to assess the global experience of TNCs in state investment processes. The instruments of state influence on the activities of TNCs are characterized. It is shown that the legal regulation of the activities of TNCs is impossible without resorting to international legal sources of regulation of foreign direct investment. **The research methodology** consists in using a combination of methods: expert assessments, comparative and system analysis. The indicated methodological approach made it possible to analyze the strengths and weaknesses of the interaction between the state and TNCs and, through them, justify the use of a specific strategy. **The scientific novelty** of the results obtained is to determine the role of TNCs in the world economy and countries' politics, given in particular the positive and negative consequences of their activities and the fact that the emergence of such international corporations is a logical step in the development of the international economy and is a necessary stage in the modern reorganization and development of the country's economy. **Conclusion.** In the current stage of economic development, government influence is necessary to maintain and redistribute investment flows to high-tech sectors related to the development of industries, which will increase the long-term international competitiveness of TNCs in the markets of global economy sectors.

Key words: multinational company, investment, investment activity, international legal regulation.

Актуальність теми дослідження. Регіональні угоди про вільну торгівлю – це важливий вид інструментів впливу держави на діяльність ТНК, тому що вони дозволяють здійснювати торговельні операції, що не потрапляють під режим найбільшого впливу. Установлення загального зовнішнього тарифу чинить на ПІІ вплив, подібний до впливу використання тарифів однією країною проти інших для захисту привабливого внутрішнього ринку, який проявляється у припливі інвестицій, що дозволяють обійти торговельні бар'єри. Єдине розходження – це те, що такий вплив більш значущий через

більш значний обсяг внутрішнього регіонального ринку. Тому в даний час багато регіональних угод повинні переглядатися з урахуванням оцінки впливу цих торговельних заходів на інвестиційні рішення.

До інструментів впливу держави на діяльність ТНК належать:

– податкові інструменти, до яких у тому числі відносяться диференціація ставок оподаткування, повернення податків у разі експорту та реекспорту, податкові кредити, «податкові канікули», прискорена амортизація тощо;

– тарифні інструменти (у тому числі звільнення від митних платежів щодо імпорту обладнання для інвестування, повернення імпортних митних платежів у випадку реекспорту, звільнення від мита тощо);

– фінансові методи регулювання, такі як субсидії, позики, пільгові кредити;

– певні вимоги до функціонування ТНК (доступ до власності, доступ до секторів економіки, регулювання репатріації прибутку, вимоги до результатів діяльності іноземного інвестора, у тому числі частка національного компонента, рівень передачі технології, масштаби діяльності, вимоги внутрішніх продажів, вимоги обробки виробів, експортні вимоги тощо) [1].

Безпосередньо впливає на діяльність ТНК за кордоном правове середовище, тому необхідно добре знати правову систему окремих країн і правові взаємовідносини між ними. Вивчення національних законів країни функціонування має значення як для ведення бізнесу в даній країні, так і для ділових відносин між країнами [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У літературі проблеми світової економіки і міжнародної інвестиційної діяльності ТНК знайшли відображення в роботах Л. Абалкіна, А. Булатова, І. Павленка [3], А. Філіпенко, О. Рогача [4], О. Михайловської, Н. Драчева, Б. Дякіна, Б. Пічугіна, В. Гейця [5] та ін., а також зарубіжних авторів: Дж. Ст. Мілля, Е. Хекшера, Б. Оліна, Дж. М. Кейнса, С. Шагуріна [6].

Метою статті є оцінка світового досвіду участі ТНК в інвестиційних процесах держави та визначення позитивних і негативних наслідків експансії ТНК для приймаючих країн.

Виклад основного матеріалу. У національному законодавстві найважливішими для ТНК є: закони, що регулюють загальноправове середовище, – по охороні природного середовища, санітарно-гігієнічні норми, правила безпеки; торгове або договірне право – захист патентів, авторські права, бухгалтерські стандарти; трудове законодавство; податкові закони; антимонопольне законодавство; закони про іноземні інвестиції; закони, що регулюють ціноутворення, валютні і митні режими, заснування нового бізнесу тощо [7].

Розгляд правового регулювання діяльності ТНК неможливий без звернення до міжнародно-правових джерел регулювання прямих іноземних інвестицій. Нині норми стосовно гарантій, які надаються іноземним інвесторам щодо інвестицій у розвиток інфраструктури, містяться у численних конвенціях, угодах, рішеннях, рекомендаціях, прийнятих чи схвалених ОЕСР, а також ЮНКТАД, Всес-

вітньою організацією охорони здоров'я. Вони часто поєднуються з правилами про права споживачів, контроль за обмежувальною практикою тощо.

У науковій літературі наведено вимоги до структури регулювання міжнародних правил ТНК і прямих іноземних інвестицій, яка має забезпечувати:

- розумний ступінь передбачуваності, стабільності й прозорості правил, застосовуваних до ТНК і окремих держав;
- гарантії відповідальності ТНК згідно з вимогами окремих держав чи міжнародних договорів або організацій;
- високий ступінь сумісності та послідовності, якщо не повної уніфікації, національних заходів і систем регулювання економіки в епоху глобалізації економіки;
- вирішення конфліктів та спорів, які можуть виникнути в процесі здійснення національних та міжнародних заходів із врегулювання поведінки ТНК [8].

Таким чином, необхідно створити всестороннє міжнародно-правове регулювання ТНК, яке б охопило питання їх діяльності загалом. Таке регулювання є можливим шляхом укладення міжнародних договорів.

За висновками ЮНКТАД, регулювання поведінки ТНК, зокрема у випадках здійснення прямих іноземних інвестицій у галузь інфраструктури, має відповідати стандартам (принципам, правилам, процедурам), що враховують бажану поведінку ТНК у державах, де вони діють. А стосовно прямих іноземних інвестицій слід передбачати сфери, де є можливою свобода їх дій, межі їх лібералізації й захисту, обов'язки урядів.

Отже, якщо йдеться про правила стосовно таких взаємопов'язаних явищ як ТНК і прямі іноземні інвестиції, то вони мають бути звернені до ТНК і приймаючих держав. Зрозуміло, що ефективність норм приватного права та публічного права щодо ТНК, приймаючих держав та предмета їх співпраці (прямі іноземні інвестиції) залежить від юридичної обов'язковості актів, де вони міститимуться.

Ще одним заходом регулювання є введення кодексів корпоративного управління. Основними напрямками такої політики є:

- повага до всіх зацікавлених сторін;
- етичне функціонування;
- повага до прав трудящих і їх добробут;
- повага до прав людини;
- повага до навколишнього середовища [9].

На сучасному етапі розвитку світової економічної системи формування конкурентних стратегій ТНК одним із концептуальних положень є концепція глобального управління у трикутнику «ТНК – держави – міжнародні організації», складові якого являють собою рівновеликі сили, що у разі відсутності взаємовигідної співпраці здатні суттєво зашкодити одна одній, а отже, світоцілісності в цілому.

Нами виділено ряд позитивних та негативних наслідків експансії ТНК для приймаючих країн (табл.1).

Таблиця.1

Позитивні та негативні риси транснаціоналізації

Позитивні риси	Негативні риси
Міжнародна спеціалізація на базі взаємопроникнення капіталу	Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника
Формування міжнародних галузевих та господарських територіальних одиниць (кластерів)	Поступова руйнація національного економічного державного суверенітету – поява наднаціональних економічних утворень – ТНК
Вирівнювання національних відтворювальних виробничих структур	Різке зростання транскордонного злиття і Поглинання вітчизняних компаній
Свобода пересування факторів виробництва, товарів	Розташування на території держави трудомістких, енергоємних та матеріаломістких, екологічно небезпечних виробництв
Доступ до більш якісних і дешевих ресурсів	Відтік капіталу, перерахунок прибутку в промислово розвинуті країни
Розвиток науково-технічної сфери	Уникнення оподаткування прибутку
Розширення інноваційної діяльності	Розподіл фінансових ресурсів країни між крупними ТНК з обмеженим фінансуванням середнього бізнесу
Якісний розвиток виробництва країни	Занепад галузей економіки, які не є привабливими для ТНК
Посилення ролі держави (країни-базування ТНК) в міжнародному просторі	Вплив ТНК на економічну владу країни

Таким чином, виходячи з вищенаведеного дослідження, взаємовідносини між ТНК та національними економіками мають базуватися на таких специфічних принципах їх оптимальної взаємодії:

- поважання суверенітету країн, де вони діють;
- забезпечення виконання вимог законодавчих систем цих країн;
- у формуванні своєї стратегії виходити із пріоритетів економічної політики країн, де вони діють;
- дотримання вимог конкуренції та антимонопольного регулювання;
- невторчання у внутрішню політику країн, що приймають;
- утримання від корупції;
- повага соціокультурних цілей, цінностей та традицій країн, що приймають;
- забезпечення у своїй діяльності вимог глобальної екологічної безпеки;

- дотримання принципів соціальної відповідальності перед суспільством;
- забезпечення у своїй діяльності виконання принципів формування відносин з урядами держав за моделлю «стратегічного партнерства».

Слід зауважити, що активна позиція держави щодо регулювання діяльності ТНК стимулюватиме позитивні зрушення в приймаючій економіці, а саме: концентрацію інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки в умовах обмежених інвестиційних можливостей державних бюджетів; забезпечення фінансовими ресурсами сфери промислових НДДКР, прискорення науково-технічного прогресу; підвищення експортного потенціалу й конкурентоздатності продукції національних підприємств; сприяння демонополізації ринків продукції; здійснення прогресивних структурних змін у народному господарстві; формування раціональних технологічних і коопераційних зв'язків в умовах ринкової економіки, розвиток конкурентного економічного середовища.

Регулювання операцій транснаціональних корпорацій має на меті досягнення таких цілей:

- уникнути гострих суперечок між ТНК, країнами їх базування та країнами, що приймають, через неузгодженість національних законодавств;
- зняти перешкоди на шляху руху прямих іноземних інвестицій за допомогою уніфікації механізмів їх регулювання;
- посилити координацію політики країн базування та країн, що приймають, для досягнення їх економічної та валютно-фінансової стабільності;
- виробити єдині підходи до ролі ТНК в економічному розвитку в цілому та впливу різних аспектів діяльності транснаціональних фірм (фінансових, технологічних, екологічних, соціальних тощо) на економічне становище країн, що приймають, і країн базування;
- обмежити негативні наслідки транснаціоналізації для політичного, соціально-економічного життя країн;
- забезпечити більшу «соціальну відповідальність» транснаціональних фірм за наслідки їх діяльності;
- сприяти лібералізації інвестиційних режимів країн, що приймають, і захистові прямих іноземних інвестицій від політичних ризиків;
- уникнути дискримінації іноземних інвесторів у країнах, що приймають;
- сприяти розвитку приватного підприємництва [10].

ТНК виступають як рушійна сила глобалізаційних процесів, причому, одночасно процеси глобалізації мають багатогранну поєднаність з ТНК – виступають і як причина, і як наслідок діяльності ТНК. Якщо виходити з двох сторін глобалізації (позитивної та негативної), то ТНК також мають неоднозначний вплив на розвиток національних економік країн світу. Це пов'язано як із сутністю самих ТНК, так і з визначенням основних ознак та характеристик процесів глобалі-

зації. З позицій рейтингу світової конкурентоспроможності, провідні країни світу, такі як Фінляндія, США, Швеція, Данія є країнами, в яких активно працюють ТНК.

Висновок. Враховуючи масштаби розвитку, потужності та роль ТНК у світовій економіці і політиці країн, зокрема позитивні і негативні наслідки їх діяльності, можна стверджувати, що виникнення таких міжнародних корпорацій є закономірним кроком у розвитку міжнародної економіки та необхідним етапом сучасної реорганізації і розвитку інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Giroud A. Transnational corporations, technology, and economic development: backward linkages and knowledge transfer in South-East Asia. Cheltenham, UK: Edward Elgar Pub., 2003. 368 p.
2. Фединяк Г. С. Визначення ознак і поняття транснаціональних корпорацій вченими у міжнародному праві та міжнародному приватному праві. Держава і право. 2008. №1. С. 586-591.
3. Павленко І.І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посіб./ І.І. Павленко, О.В. Варяниченко, Н.А. Навроцька. К.: Центр учбової літератури. 2012. 256 с.
4. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Рогач О.І. та ін., Світова економіка. Київ: Либідь, 2007.
5. Геєць В.М., Панченко Є.Г., Лібанова Е.М. та ін., Перехідна економіка. Київ: Вища школа. 2003.
6. Шагурин С.В., Шимко П.Д. Економіка транснаціонального підприємства. СПб.:СПбГПУ, 2008. 335 с.
7. Закон України «Про режим іноземного інвестування» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 19, ст. 80.
8. Антонов Я. В. Формирование государственной политики в сфере регулирования деятельности транснациональных корпораций. Управление общественными и экономическими системами. 2011. №1. URL: <http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2011/1/antonov.pdf>.
9. Баюра Д. Корпоративна соціальна відповідальність у системі корпоративного управління. Україна: аспекти праці. 2009. №1. С. 21.
10. Месснер Д. Архитектура мирового порядка: стратегии решения глобальных проблем / Д. Месснер // Международная политика. 1998. № 11.

References

1. Giroud A. Transnational corporations, technology, and economic development: backward linkages and knowledge transfer in South-East Asia. Cheltenham, UK: Edward Elgar Pub., 2003. 368 p.
2. Fedynyak G. S. Vyznachennya oznak i ponyattya transnacional`nykh korporacij vchenymy u mizhnarodnomu pravi ta mizhnarodnomu pryvatnomu pravi. Derzhava i pravo. 2008. №1. С. 586-591.
3. Pavlenko I.I. Mizhnarodna torgivlya ta investyciyi: navch. posib./ I.I. Pavlenko, O.V. Varyany`chenko, N.A. Navrocza. K.: Centr uchbovoyi literatury. 2012. 256 s.

4. **Filipenko A.S., Budkin V.S., Rogach O.I. ta in.,** Svitova ekonomika. Kyiv: Lybid`, 2007.
5. **Geyecz V.M., Panchenko Ye.G., Libanova E.M. ta in.,** Perexidna ekonomika. Kyiv: Vy`shha shkola. 2003.
6. **Shagurn S.V., Shymko P.D.** Экономыка transnacyonalnogo predpryy- atyya. SPb.:SPbGPU, 2008. 335 s.
7. **Zakon Ukrayiny** Pro rezhym inozemnogo investuvannya (Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrayiny` (VVR), 1996, № 19, st. 80
8. **Antonov Ya. V.** Formyrovane gosudarstvennoj polytyky v sfere reguly- rovaniya deyatelnosti transnacionalnyx korporacij. Upravlenye obshhestvenny- my y ekonomycheskymy systemamy. 2011. #1. URL: <http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2011/1/antonov.pdf>.
9. **Bayura D.** Korporatyvna socialna vidpovidalnist u systemi korporatyvnogo upravlinnya. Ukrayina: aspekty praci. 2009. №1. S. 21.
10. **Messner D.** Arxytektura myrovogo porjadka: strategyy reshenyya glo- bal`nyx problem / D.Messner // Mezhdunarodnaya polytyka. 1998. № 11.